

Araştırma

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL HİZMET 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN EĞİTİM SÜREÇLERİNE VE GELECEKTEKİ MESLEK YAŞAMLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Opinions of 4th Class Students of Social Work Department, Hacettepe University on Process of Social Work Education and Professional Life in Future

Ercüment ERBAY*
Çağrı SEVİN**

*Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi
İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

**Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi
İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi

ÖZET

Sürekli yenilenen ve değişen yapısıyla sosyal hizmet eğitimi, akademisyenlerin her zaman gündeminde yer almıştır. Bununla birlikte konunun asıl muhatabı olan sosyal hizmet öğrencilerinin sosyal hizmet eğitimi hak-

kında görüşlerinin alınması da son derece önemlidir. Bu amaçla Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. sınıfta eğitim gören 83 öğrencinin sosyal hizmet eğitimi hakkında görüşü alınmıştır. Ayrıca öğrencilerin gelecekteki meslek yaşamları hakkında görüşleri de araştırmada yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal hizmet, sosyal hizmet öğrencisi, sosyal hizmet eğitimi

ABSTRACT

Social work education always has been on agenda of academicians with renewal and changing structure. However taking opinions of social work students who are collocutor of subject is very important about social work education. Opinions of 83 students who study in 4th class of Social Work Department, FEAS, Hacettepe University have taken about social work education. Also there are opinions of students on professional life in future in this research.

Key Words: Social work, social work student, social work education

GİRİŞ

IASSW ve IFSW'nin ortak tanımına göre; sosyal hizmet mesleği, insanların refahları için sosyal değişmeye, insani ilişkilerdeki sorunları çözümlenmeye ve insanın güçlenmesi ile özgürleşmesinin gelişmesine yardımcı olur. Sosyal hizmet, insan davranışı ve sosyal sistem kuramlarını kullanarak insanların çevreleriyle etkileşimde bulunduğu noktalara müdahale eder. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri sosyal hizmette temeldir. Sosyal hizmet, çeşitli uygulama biçimlerinde, insanların çevreleriyle çoklu, karmaşık alışverişlerini temel alır. Sosyal hizmetin misyonu tüm

insanları potansiyellerini tam olarak kullanabilir hale getirmek, yaşamlarını zenginleştirmek ve işlevsiz olmalarını önlemektir. Meslek olarak sosyal hizmet sorun çözümü ve değişme üzerinde odaklaşır. Bu bakımdan sosyal hizmet uzmanları toplumda ve hizmet ettikleri birey, aile ve toplulukların yaşamlarında değişim ajanıdır. Sosyal hizmet birbiriyle bağlantılı değerler, kuramlar ve uygulama sistemidir (<http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work>, Erişim Tarihi: 15.01.2013).

Bu tanım sosyal hizmete ve mesleğin uygulayıcı sosyal hizmet uzmanlarına önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklara sahip meslek elemanlarının yetişmesi, iyi kurgulanmış bir sosyal hizmet eğitimi sürecini gerektirmektedir.

Tuncay ve Tufan'a göre sosyal hizmet eğitimi üç temel alandan oluşmaktadır. Bunlar insanoğlu, toplum ve sosyal hizmet metodu, teorisi ve uygulamasıdır. Sosyal hizmet eğitimi teorik ve pratik çok farklı konulardan oluşmaktadır. Bununla birlikte genelci sosyal hizmet eğitimi uygulanmaktadır. Türkiye'de sosyal hizmet eğitimi temsilen Hacettepe Üniversitesinde yürütülen sosyal hizmet eğitiminin amaçları üç başlık altında incelenebilir (2011: 174):

1. Türkiye'deki koşulları ve sorunları çözebilmek için yeterli bilgiyle ve beceriyle donatılmış sosyal hizmet uzmanlarını yetiştirmek
2. Sosyal hizmet alanında bilimsel çalışmalar ve araştırmalar yapmak
3. Sosyal hizmet alanında çalışanların bilgi ve becerilerini artırmak için farklı dersler, seminerler ve konferanslar organize etmek.

Dünyada çok daha eskiye dayanan sosyal hizmet eğitimi Türkiye'de de yarım asrı aşan bir geçmişe sahiptir. Yaşanan toplumsal değişmeler ve gelişmelere bağlı olarak sosyal hizmet eğitimi de evrim sürecine devam etmekte, gelinen noktada "genelci sosyal hizmet eğitimi" yaklaşımıyla yüksekokul eğitimi içerisinde varlığını sürdürmektedir. Dünya genelinde artan sosyal sorunlar birey ve toplum düzeyinde olumsuz etkilerini güçlendirirken diğer taraftan da sosyal hizmet eğitimi ve sosyal hizmet mesleğinin önemini kavranmasına olanak sağlamıştır. Nitelikli bir sosyal hizmet eğitimi ile mezun olacak donanımlı sosyal hizmet uzmanları, tanımıda yer alan işlevleri ve sorumlulukları gerçekleştirmek için muktedir olacaktır. Buradan hareketle sosyal hizmet eğitime ve akademisyenlere sosyal hizmet uzmanlarının yetişmesi aşamasında büyük bir rol düşmektedir.

Bu noktada gerek eğitimin gerekse mesleğin güçlenmesi açısından sosyal hizmet eğitiminin gözden geçirilmesine ve bir özelleştirmeye tabi tutulmasına ihtiyaç vardır. Bu "kendini değerlendirme" sürecinin paydaşları akademisyenler, sosyal hizmet uzmanları ve öğrencilerdir. Bu araştırmanın amacı eğitimin son aşamasına gelmiş olan 4. Sınıf sosyal hizmet öğrencilerinin aldıkları eğitimi hem kendi öğrencilik süreçleri hem de derslerin niteliği açısından değerlendirmeleridir. Bununla birlikte çalışmada öğrencilerin başlamak üzere oldukları meslek yaşantılarına ne kadar hazır oldukları ve beklentileri incelenmiştir.

Araştırmanın alt amaçları ise şu şekildedir:

- Öğrenciler eğitim süreçlerine katılım düzeyleri hakkında ne

düşünmektedir? (derse katılım, devam vb.)

- Öğrenciler derslere ve sınavlara hazırlık yapma hususunda kendilerini nasıl değerlendirmektedir?
- Öğrenciler lisans programındaki derslerin yeterlilik düzeyleri konusunda ne düşünmektedir?
- Öğrenciler, mesleki yaşama başlamadan önce kendi yeterlilikleri hakkında ne düşünmektedir?
- Öğrenciler mezuniyet sonraki yaşamları hakkında ne gibi planlar yapmaktadır?

YÖNTEM

Araştırma, sayısal verilere ulaşmayı ve genelleme yapmayı olanaklı kılan nicel araştırma tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca araştırma, betimleyici (descriptive) araştırma türünde bir çalışmadır. Bu tür, bir durumun belirli detaylarının resmini ortaya koymayı kendisine hedef edinir. Buna göre araştırmacı, iyi tanımlanmış bir konu ile işe başlar ve onu tam olarak betimlemek için çalışmayı yürütür (Neuman, 1997: 20). Genel tarama modelinin kullanıldığı bu

betimleyici çalışmada uygun örnekleme (convenience sampling) tekniği kullanılmıştır. Oluşturulan anket elektronik ortamda hazırlanmış (Google Drive) ve 4. sınıfta eğitimini sürdüren 137 öğrenciye gönderilmiştir. 83 öğrenci geri dönüş yaparak araştırmaya katılmıştır.

Öğrencilerin görüşleri araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan anket aracılığıyla alınmıştır. Anket toplam 18 sorudan oluşmakla birlikte, bir soruda toplam 51 ders hakkında görüş istendiğinden soru sayısı 69 olarak değerlendirilebilir. Ders değerlendirmeleri dışında ankette öğrencilerin gelecekteki mesleki yaşantılarına ilişkin görüşlerini almaya yönelik sorular mevcuttur.

ÖĞRENCİLERİN GÖZÜYLE SOSYAL HİZMET EĞİTİMİ

Araştırmaya katılan öğrencilerin %54,2'si kadın, %45,8'i ise erkektir. Öğrencilerin ortalama yaşları 23,37'dir.

Öğrencilerin, bir bölümü bilinçli olarak tercih etmesi eğitim sürecindeki motivasyonunu, ilgisini olumlu olarak etkileyebilir. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu (%74,7) sosyal hizmet bölümünü bilinçli

Tablo 1. Öğrencilerin Derslere ve Sınavlara Hazırlık Düzeyi

Yeterlilik	Kısmen yeterli		Yeterli		Yetersiz		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Derslere Hazırlanma Düzeyi	47	56,6	29	34,9	7	8,4	83	100
Sınavlara Hazırlanma Düzeyi	37	44,6	38	45,8	8	9,6	83	100
Derslere Katılım Düzeyi	34	41	27	32,5	22	26,5	83	100

olarak tercih ettiğini ifade etmektedir. Öğrencilerin $\frac{3}{4}$ 'ünün bölümü bilinçli tercih etmesi oldukça anlamlıdır. Bu tercihin sebebi iş imkanlarının fazlalığı olabileceği gibi, sosyal hizmet bölümlerinin artan sayısı da olabilir.

Avrupa genelindeki üniversitelerde eğitime hem öğrenci hem de akademisyen boyutunda standartlar getiren Bologna Sürecinde vurgulanan öğrencilerin derslere ve sınavlara hazırlığı konusu önemsenmektedir. Bu araştırmada da öğrencilerin bu odaklarda kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen verilere göre öğrencilerin sınavlara derslerden daha fazla hazırlandıkları görülmektedir. Sınavlara hazırlık düzeyinin daha fazla olmasında öğrencilerin not kaygısının temel bir faktör olabileceği düşünülebilir. Öte yandan nitelikli bir eğitimde sonuç odaklı bir yaklaşımdan çok süreç odaklı bir bakış açısı önemlidir. Bu anlamda öğrencilerin bilgi ve birikimleriyle derslere katkı sağlaması, sınıf içi tartışmalara katılması oldukça önemlidir. Bu sebeple öğrencilere derslere sağladıkları katkı anlamında düşünceleri de sorulmuş ve katılımının yetersiz olduğunu düşünen öğrencilerin sayısında görece bir artış olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilere derslerde kullanılan materyallerin yeterliliği

sorulmuş ve yaklaşık %70'inin materyalleri kısmen yeterli veya yeterli bulunduğu görülmüştür. Bununla birlikte yaklaşık %30'luk kesim ise materyalleri yetersiz bulmaktadır. Bu veriler temelinde söylenebilir ki görsel ve yazılı ders materyallerinin niteliğinin ve niceliğinin artırılmasında fayda vardır.

Öğrencilere nitelikli bir eğitim yaşantısının sadece derslerden ibaret olmadığı, sosyal yaşamın ve gönüllü çalışmaların da önemli olduğu akademisyenlerce sıklıkla vurgulanmaktadır. Artan sosyal sorunlar günümüzde hem kamu kurum ve kuruluşlarını hem de sivil toplum örgütlerini sosyal projeler yapmaya itmiştir. Üniversite çatısı altında ise pek çok topluluk farklı konularda faaliyetler yürütmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilere bu imkanlardan ne ölçüde yararlandıkları sorulmuştur ve buna göre öğrencilerin yaklaşık %35' sivil toplum örgütleri, %40'ı kamu kuruluşları ve %45'i üniversite kulüpleri ve topluluklarındaki çalışmalara gönüllü katılım sağlamıştır. Bununla birlikte bu oranların artırılması gerektiğini de göz ardı etmemek gerekir.

Kişisel ve mesleki gelişimleri için eğitim sürecinde öğrencilerden bilimsel etkinliklere (sempozyum, kongre, panel vb.) katılmaları beklenmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısı

Tablo 2. Öğrencilerin Ders Dışı Faaliyetlere Katılımı

Gönüllü Çalışmalara katılım	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Sivil toplum örgütleri	27	32,5	56	67,5	83	100
Kamu kuruluşları	33	39,8	50	60,2	83	100
Üniversite kulüpleri, toplulukları	37	44,6	46	55,4	83	100

Tablo 3. Öğrenci Gözüyle Derslerin Yeterlilik Düzeyi

Derslerin Yeterlilik Düzeyi	Yeterli		Yetersiz		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Sosyal Hizmet Ortamlarında İnceleme	56	%67,5	27	%32,5	83	%100
<p>Bu ders öğrencilerin farklı alanlarda hizmet veren sosyal hizmet kuruluşlarını tanınmasını hedefleyen bir derstir. Dersi kısmen yeterli veya yeterli bulan öğrencilerin oranı yaklaşık %70'tir. Bununla birlikte öğrencilerin %32,5'inin dersi yetersiz bulmasının nedeni şu olabilir: ders öğrenci sayısının fazlalığı nedeniyle üç farklı şubede verilmektedir. Bir şubedeki öğrenci diğer iki şubenin ziyaret ettiği kuruluşları görememektedir. Öğrenciler tarafından bu durum yazarlara eleştiri olarak daha önce de zaman zaman ifade edilmiştir. Kalabalık öğrenci gruplarını kuruluşlar fiziki imkânlarının yetersizliği ve iş yoğunluğu gibi nedenlerle kabul edememektedir. Bu doğrultuda en temel çözüm öğrenci kontenjanlarının Yüksek Öğretim Kurumu tarafından düşürülmesidir.</p>						
Sosyal Hizmete Giriş	63	%75,9	20	%24,1	83	%100
<p>Bu ders, 1. sınıf öğrencilerinin sosyal hizmete ilişkin temel bilgileri edinebileceği bir derstir. Öğrencilerin %4'ü dersi yeterli bulmuştur. Öğrencilerin sosyal hizmete ilişkin bilgi temelini oluşmasında temel unsurlardan biri olan bu dersin büyük ölçüde yeterli görülmesi memnuniyet vericidir.</p>						
Temel Bilgi Teknolojilerine Giriş	59	%71,1	24	%28,9	83	%100
<p>Bu ders, 1. Sınıf öğrencilerin çağın gereklilikleri doğrultusunda teknolojik imkanların sosyal hizmet uygulamasında nasıl kullanılabileceği hususunda bilgi edindikleri bir ders niteliğindedir. Bilgi teknolojileri yaşamın her alanında olduğu gibi sosyal hizmet uygulamasında da raporlaştırma, araştırma, veri tabanları, istatistik ve inceleme gibi pek çok süreçte olmazsa olmaz bir unsurdur. Öğrencilerin çoğunluğunun dersi yeterli bulduğu görülmektedir.</p>						
Türkiye'nin Toplumsal Yapısı	55	%66,2	28	%33,8	83	%100
<p>Bu ders, Türkiye'de yaşanan toplumsal dönüşümü sosyolojik, ekonomik, kültürel, siyasal açılardan ele alan bir derstir. Yukarıdaki derslerdeki yüksek sayılabilecek oranlardaki yeterlilik düzeyinin bu derste biraz daha düşük olduğu görülmektedir.</p>						
Rapor Yazma ve Sunum Becerileri	43	%51,8	40	%48,2	83	%100

Rapor hazırlama ve kayıt tutma, sosyal hizmet mesleğinin en temel unsurlarından birisidir. Mesleki yaşamlarında sıklıkla bu gibi süreçlerle karşılaşacak olan öğrencileri rapor hazırlama, kayıt tutma teknikleri ve ayrıca sunum becerileri odağında geliştirmeyi hedefleyen bu dersi, öğrencilerin yaklaşık yarısı yeterli bulmamaktadır. Dersin içeriği düşünüldüğünde, incelenen başlıklar (kaynak gösterme, rapor yazmanın teknik detayları, sunum yapmanın teknik incelikler gibi) öğrenciler tarafından içselleştirmesi yarım dönemde mümkün olmayacak kadar karmaşık görülebilmektedir. Bununla birlikte benzer konuları içeriğinde barındıran başka derslerin de müfredatta olması öğrencilere, rapor yazma ve sunum yapma deneyimini sıklıkla yaşama imkanı sağlamaktadır. Böylelikle dördüncü yılın sonunda öğrencilerin bu becerileri edinmiş olarak mezun oldukları düşünülmektedir.

İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre I-II	74	%89,2	9	%10,8	83	%100
---	-----------	--------------	----------	--------------	-----------	-------------

Bu derslerde insanın biyopsikososyal gelişimi, gelişim kuramları ve birey-sosyal çevre etkileşimi odağında öğrencilere bilgiler verilmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu dersi yeterli bulmaktadır. Bunun nedeni dersin iki yarıyla dağıtılarak verilmesi ve bu sayede her konunun detaylıca tartışılarak öğrenciye aktarılması olabilir. Ayrıca ders öğrenciler için kendi gündelik yaşamlarına ilişkin pratik bilgiler de sunmaktadır.

Sosyal Sorunlar	67	%80,7	16	%19,3	83	%100
------------------------	-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-------------

Bu derste, Türkiye'deki sosyal sorunların önemli bir kısmı nedenleri, sonuçları ve sosyal hizmet uygulamaları bağlamında ele alınmaktadır. Öğrencilerin yaklaşık %80'i dersi yeterli bulmaktadır. Türkiye'nin çok önemli sosyal sorunların iki kredilik bir derste ve yarım dönemde ele alınmaya çalışılması kısıtlayıcı olabilmektedir. Dersin daha yüksek düzeyde yeterli görülmemesi sebebi bu durumdan kaynaklanıyor olabilir.

Sosyal Hizmet Araştırması I-II	60	%73,3	23	%27,7	83	%100
---------------------------------------	-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-------------

Bu derslerde, sosyal hizmet araştırmasının neden önemli olduğu ve ne tür süreçleri bünyesinde barındırdığı araştırma teknikleri bağlamında detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Öğrencilerin yaklaşık %75'inin dersi yeterli görmesi önemlidir. Diğer taraftan derslerin içeriğine bakıldığında lisans düzeyinde çok ağır ve anlaşılması zor konuları kapsadığı görülmektedir. Araştırma bilgisinin kısa vadede ve teorik olarak öğrenilmesi zordur. Zaten bu nedenle lisans programında bir yılı kapsayan bir "Uygulamalı Araştırma" dersi bulunmaktadır. Öğrenciler aldıkları teorik bilgiyi deneme ve uygulamaya aktarma imkanı bulmaktadır. Bununla birlikte yüksek lisans ve doktora programlarında dahi bu konunun tekrar tekrar ele alınması araştırma bilgisinin kısa sürede ve kolaylıkla elde edilemeyeceğinin bir kanıtıdır.

Sosyal Hizmet Mevzuatı	58	%69,9	25	%30,1	83	%100
-------------------------------	-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-------------

Bu ders sosyal hizmet alanını ilgilendiren yasal düzenlemelerin öğrencilere aktarıldığı bir derstir. Bununla birlikte hukuku temelli olan dersin öğrenciler tarafından zor bulunduğu çeşitli vesilelerle ifade edilmektedir. Buna rağmen öğrencilerin yaklaşık %70'inin bu dersi yeterli görmesi önemlidir.

Sosyal Hizmet Kuramı I-II-III	73	%88	10	%12	83	%100
--------------------------------------	-----------	------------	-----------	------------	-----------	-------------

Bu derste, sosyal hizmetin faydalandığı kuramlar ve bunların uygulaması hakkında üç yarıyıl bilgi sunulmakta ve bu bilgiler pratiğe dönüştürülerek uygulamalı bir süreç izlenmektedir. Bu derece kapsamlı ve önemli bir dersin öğrenciler tarafından %88 oranında yeterli bulunması memnuniyet vericidir.

Mesleki İngilizce I-II	52	%62,7	31	%37,3	83	%100
-------------------------------	-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-------------

Sosyal hizmet eğitimi yurtdışı literatürden ve özellikle İngilizce kaynaklardan yararlanmayı gerektirmektedir. Bu temelde öğrencilerin kaynakları okuyacak kadar İngilizce bilgisine sahip olmaları ön koşul olduğu gibi mesleki kavramların İngilizcelerine de hakim olmaları da gerekmektedir. Bu amaçla müfredatta yer alan bu ders bu kavramları öğrencilere İngilizce metinler içerisinde aktarmaktadır. Bununla birlikte verilerde görüleceği üzere bu dersi yeterli olarak değerlendiren öğrencilerin oranı %62,7'dir. Bu rakamın çok yüksek çıkmamasının nedeni, öğrencilerin İngilizce Hazırlık eğitiminden istenilen faydayı görmemeleri ve bunun neticesinde İngilizce bir derste de yüksek başarı performansı gösterememesi olarak açıklanabilir.

Sosyal Hizmet Yönetimi	56	%67,5	27	%32,5	83	%100
-------------------------------	-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-------------

Sosyal hizmet uygulamaları bir örgütün içerisinde gerçekleştirilmektedir. Bu örgütlerin yönetimi de başlı başına önemsenmektedir. Derste yönetimle ilgili kavramlar, kuramlar, ilkeler, ilişki süreçleri, çatışmalar ve proje yönetimi gibi konular ele alınmaktadır. Öğrenciler bu dersi %67,5 oranında yeterli bulmuştur.

Sosyal Politika ve Planlama	50	%60,2	33	%39,8	83	%100
------------------------------------	-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-------------

Sosyal hizmetin müdahalesinin makro boyutu, sosyal politika ve planlamayı bilmeyi gerektirmektedir. Sosyal politikanın öğeleri, tarihçesi, oluşturulması gibi bilgiler sosyal hizmet öğrencileri tarafından öğrenilmelidir. Bununla birlikte öğrencilerin %60,2'si bu dersi yeterli görmüştür. Bunun nedeni, dersin İngilizce verilmesi olabileceği gibi politika ve planlama kavramlarının soyut kalması ve uygulamaya yeterince aktarılamaması da olabilir.

İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet	54	%65,1	29	%34,9	83	%100
---------------------------------------	-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-------------

Sosyal hizmet uygulamalarını insan hakları temelinde gerçekleştirir. İnsan haklarıyla ilgili temel belgeler ve sosyal hizmet uygulamasına katkıları sosyal hizmet eğitiminde büyük önem taşımaktadır. Bu konunun ele alındığı dersi öğrencilerin %65,1'i yeterli bulmaktadır. Daha yüksek çıkması beklenmekle birlikte İngilizce bir dersin %60'ın üstünde yeterli görülmesi anlamlıdır.

Aile ve Çocuklarla Sosyal Hizmet	73	%88	10	%12	83	%100
---	-----------	------------	-----------	------------	-----------	-------------

Bu ders sosyal hizmetin önemli iki hedef grubu olan aileler ve çocuklarla sosyal hizmet uygulamalarını ele alan bir derstir. Öğrencilerin yaklaşık %90'ı bu dersi yeterli bulmaktadır. Sosyal hizmet uygulamasında aile ve çocukların yeri ve önemi düşünüldüğünde bu dersin yeterli olması, başarılı uygulamalar açısından umut vericidir.

Özürllülerle Sosyal Hizmet	64	%77,1	19	%22,9	83	%100
-----------------------------------	-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-------------

Sosyal hizmet alanlarına ilişkin derslerden biri olan "Özürllülerle Sosyal Hizmet" öğrenciler tarafından %77,1 gibi yüksek bir oranda yeterli bulunmuştur.

Sosyal Hizmet Etik İlke Değer ve Sorumlulukları	73	%88	10	%12	83	%100
--	-----------	------------	-----------	------------	-----------	-------------

Sosyal hizmet uygulamalarını yürütürken etik ilke değerler ve sorumluluklar yol gösterici olmaktadır. Uygulamanın mesleki olarak uygun olması yanında etik olarak da uygun olması son derece önemlidir. Öğrencilerin yaklaşık %90'ının bu dersi yeterli bulması, meslek yaşamlarındaki uygulamalarının etik olarak uygun olacağı yönünde işaret vermektedir.

Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet	77	%92,8	6	%7,2	83	%100
---	-----------	--------------	----------	-------------	-----------	-------------

Dünyada sosyal hizmetin profesyonel olarak doğduğu alanlar olarak nitelendirilebilecek tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet, öğrencilerin 4. Sınıfta aldıkları bir derstir. İngilizce bir ders olmasına rağmen öğrencilerin %92,8'inin bu dersi yeterli bulması çok önemli ve anlamlıdır.

Suçluluk ve Sosyal Hizmet	60	%72,2	23	%27,7	83	%100
----------------------------------	-----------	--------------	-----------	--------------	-----------	-------------

Suçluluk veya diğer bir deyişle adli sosyal hizmet öğrenciler tarafından %72,2 oranında yeterli bulunmuştur.

Sosyal Hizmet Uygulaması I-II	79	%95,2	4	%4,8	83	%100
Uygulamalı Araştırma	78	%94	5	%6	83	%100

Verimliliği son zamanlarda tartışılan ve akademisyenler tarafından daha iyi bir şekilde kurgulanması gerektiği düşünülen “Sosyal Hizmet Uygulaması I-II” ve “Uygulamalı Araştırma” dersleri, öğrenciler tarafından ortalama %95 oranında yeterli bulunmuştur. Bu veri öğrenci bakışıyla anlamlıdır.

Sanat ve Sosyal Hizmet	38	%72	15	%28	53	%100
Spor ve Sosyal Hizmet	40	%70	17	%30	57	%100
Yaratıcı Drama	47	%92	4	%8	51	%100
Oyunla İletişim	45	%92	4	%8	49	%100
İletişim Becerileri	40	%92,8	6	%7,2	46	%100
Animasyon	35	%77	10	%23	45	%100
Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet	32	%78	9	%22	41	%100
Kentleşme, Kentsel Sorunlar ve Sosyal Hizmet	38	%74	13	%26	51	%100
Afetlerde Sosyal Hizmet	36	%75	12	%25	48	%100
Yoksulluk ve Sosyal Hizmet	41	%85	7	%15	48	%100
Çocuk Suçluluğu ve Sosyal Hizmet	38	%73	14	%27	52	%100
Çocuk Koruma ve Bakım Sistemleri	39	%81	9	%19	48	%100
Sosyal Hizmet Görüşme, İlke ve Teknikleri	43	%89	5	%11	49	%100
Yaşlılarla Sosyal Hizmet	36	%84	7	%16	43	%100
Endüstriyel Sosyal Hizmet	40	%88	5	%12	45	%100
Okul Sosyal Hizmeti	40	%74	14	%26	54	%100
Toplumsal Kalkınma ve Sosyal Hizmet	37	%90	4	%10	41	%100
Demografi	38	%87	6	%13	44	%100
Karşılaştırmalı Sosyal Refah Modelleri	33	%81	8	%19	41	%100
Gençlerle Sosyal Hizmet	44	%85	8	%15	52	%100
Sokak Sosyal Hizmeti	39	%83	8	%17	47	%100
Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet	40	%89	5	%11	45	%100

Sivil Toplum Örgütleri ve Sosyal Hizmet	32	%71	8	%29	40	%100
Baskı Karşıtı Uygulama	46	%94	3	%6	49	%100
Sosyal Hizmette Stratejik Planlama ve Proje Geliştirme	44	%92	4	%8	48	%100
Sağlık ve Çevre	35	%86	6	%14	41	%100
Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet	43	%79	11	%21	54	%100

Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet bölümü lisans programı zorunlu derslere ek olarak pek çok seçmeli dersi de kapsamaktadır. Yukarıda belirtilen dersler 4 yıllık eğitim programı boyunca Seçmeli I, Seçmeli II, Seçmeli III ve Seçmeli IV dersleri adı altında farklı dönemlerde verilmektedir. Öğrenciler her seçmeli ders grubuna ait ders paketinden ilgi alanları doğrultusunda en az bir ders almakla yükümlü olmaktadır. Bu sebeple araştırmaya katılan tüm öğrenciler yukarıda verilen derslerin tamamını yüklenmemiştir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında öğrencilerden sadece yükledikleri seçmeli derslere ilişkin değerlendirmelerini yapmaları istenmiştir. Elde edilen verilere göre zorunlu derslerle kıyaslandığında öğrencilerin seçmeli dersleri daha yeterli gördüğü anlaşılmaktadır. Seçmeli dersleri “yeterli” olarak gören öğrencilerin oranı farklı derslere göre %70 ile %94 arasında değişmektedir.

Seçmeli dersler için ortaya çıkan bu anlamlı artışın iki temel sebebi olabilir. İlk olarak seçmeli dersler öğrencilerin kendi bireysel tercihleri doğrultusunda, belki de uzmanlaşmak istedikleri alanlara göre yükledikleri derslerdir. Böylelikle öğrenciler ilk andan itibaren daha üst düzeyde bir aidiyet duygusu ve motivasyon ile bu derslere katılıyor olabilirler. İkinci olarak ise, pek çok farklı seçmeli ders seçeneği olduğu için, her bir seçmeli dersin zorunlu derslere göre sınıf mevcudu daha az sayıda olmaktadır. Öğrenci sayısı azaldıkça bu durum dersin niteliğinin artması noktasında olumlu yönde etki gösteriyor olabilir. Sayıca az bir grup, bir yandan dersin işleniş biçimi açısından akademisyene fayda sağlarken, diğer taraftan da öğrenciye derse daha fazla katkı verme imkanı sağlamaktadır.

Bazı seçmeli dersler içerik yönünden öğrenciye kendisine ilişkin farkındalığını artırma, kendi yaşamıyla ilgili çıkarımlarda bulunma ve böylelikle insana dair bir bilgi, bilinç ve algı kazanma imkanı sunmaktadır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek dersler arasında yer alan İletişim Becerileri, Oyunla İletişim ve Animasyon gibi derslerde öğrencinin dersi yeterli bulma oranı %93'e kadar çıkmaktadır. Bu derslerde ayrıca rol oynama, canlandırma, oyun oynama, film izleme ve analizi gibi farklı eğitim yöntemleri kullanılmaktadır. Bu gibi yöntemler de bu derslere ilişkin öğrencilerin olumlu değerlendirmelerinde büyük bir etki göstermiş olabilir.

Araştırmanın verileri ışığında seçmeli dersler kategorisinde sevindirici olan bir diğer nokta ise yeni gelişmekte olan sosyal hizmet alanlarına ilişkin derslerin yeterli görülmesidir. Türkiye’de özellikle son yıllarda Endüstriyel Sosyal Hizmet, Yaşlılarla Sosyal Hizmet, Okul Sosyal Hizmeti, Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet, Sivil Toplum Örgütlerinde Sosyal Hizmet, Afetlerde Sosyal Hizmet gibi alanlar gelişmekte olan veya gelişmeye açık alanlar olarak göze çarpmaktadır. İlerleyen yıllarda bu alanlarda hizmet verecek olan sosyal hizmet uzmanı adaylarının %71 ile %88 arasında değişen oranlarla dersleri yeterli görmeleri geleceğe ilişkin oldukça umut vericidir. Yine günümüz koşullarında kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum örgütlerine bir arada çalışma olanağı sağlayan ve böylelikle çok daha büyük ölçekli makro düzeyde uygulamalar yapılmasını sağlayan proje odaklı çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Bu amaçla proje hazırlamak, yürütmek ve değerlendirmek gibi konularda sosyal hizmet öğrencilerinin yetkinlik kazanması giderek daha önemli bir konuma gelmektedir. Tam da bu ihtiyaca yönelik bir seçmeli ders olan “Sosyal Hizmette Stratejik Planlama ve Proje Geliştirme” dersinin öğrenciler tarafından %92 oranında yeterli görülmesi memnuniyet vericidir.

Son olarak Türkiye’de sosyal hizmet uygulamaları odağında en köklü geçmişe sahip, bilgi birikiminin daha fazla olduğu ve gelecekte de güncelliğini yitirmeyecek olan sosyal hizmet alanlarına ilişkin dersleri de öğrenciler yeterli düzeyde görmektedir. Bu kapsamda değerlendirilebilecek olan Kentleşme, Kentsel Sorunlar ve Sosyal Hizmet, Yoksulluk ve Sosyal Hizmet, Çocuk Suçluluğu ve Sosyal Hizmet, Çocuk Koruma ve Bakım Sistemleri, Toplumsal Kalkınma ve Sosyal Hizmet, Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet, Sokak Sosyal Hizmeti, Gençlerle Sosyal Hizmet gibi dersler öğrencilerin gözüyle %73 ile %90 arasında değişen oranlarda yeterlidir.

bu gibi etkinliklere katılımlarını yetersiz görmektedir. Tamamen yeterli görenlerin oranı sadece %12’dir. Öğrenciyi mesleki yeterlik açısından güçlendirecek olan ders dışı akademik faaliyetlere katılımın istenilen düzeyde olmamasının sorgulanması gerekir.

Bu çalışmada sosyal hizmet eğitimi müfredatında yer alan dersler tek tek öğrencilere sorulmuş ve yukarıdaki veriler elde edilmiştir. Karataş ve diğerlerinin (2002:74) sosyal hizmet uzmanlarıyla yürüttüğü çalışmada sosyal

hizmet uzmanları sosyal hizmet eğitimi bir bütün olarak değerlendirmiştir. Buna göre uzmanların %37,1’i aldıkları lisans eğitimini yeterli bulmuştur.

Öğrencilerin %85 gibi büyük bir kısmı mesleki yaşam için kendini hazır hissetmektedir. Eğitimin içeriği ve kalitesi bağlamında bu veri önemlidir. Sosyal hizmet eğitiminin hem teorik hem de pratik olarak verilmesi ve özellikle 4. sınıfta yoğun bir şekilde uygulama deneyiminin elde edilmesi öğrenciyi sosyal hizmet uzmanı olma kimliğine

Tablo 4. Mesleki Yaşam İçin Kendini Hazır Hissetme Durumu

Mesleki Yaşam İçin Kendini Hazır Hissetme	n	%
Hazır hissediyor	70	84,3
Hazır hissetmiyor	13	15,7
Toplam	83	100

daha fazla yakınlaştırmaktadır. Mesleki yaşama kendini hazır hissetmeyen bazı öğrencilerin (%15,7) bu durumlara ilişkin nedenleri ise şu şekildedir:

- Açıkçası lisansın ilk 3 yılı benzer konuların farklı hocalarca evrilip çevrilip önümüze geldiğini ve bolca kalabalık yaptığını düşünüyorum. Öğrendiğim çoğu bilgiyi staj dönemine borçluyum.
- Akademi çok yetersiz. Bu nedenle, engin bilgi ve tecrübe gerektiren sosyal hizmet mesleğinin başarılı bir uygulayıcısı olmam şimdilik gerçekçi görünmüyor. Üniversitenin eğitimde, akademide değişime ihtiyaç var.
- Aldığım eğitimin iyi bir sosyal hizmet uzmanı olmam için yeterli düzeyde olduğunu düşünmüyorum. Bölümde verilen teorik eğitim alanla birleştirilmiyor. Akademisyen olmamız için verilen eğitimi daha baskın görmekteyim.
- Bütün derslerden oradan buradan bilgilerle kafamız bilgi harmanına döndü. Nerede hangi bilgi beceriyi ve değeri kullanacağımızı bilemiyoruz.
- Çoğu dersimizde teorik kısımlara takılıp dönem sonu geldiğinde

sosyal hizmet ile dersin ilişkisinin hiç kurulmadığını ve sosyal hizmet uzmanı olarak o alanda ne yapıldığının konuşulmadığını gördüm.

- Okulda derste gördüklerimiz, konuştuklarımızla gerçek hayatta yaşananlar aynı değil. Kendimi hazırlıksız gibi hissetmeme neden oluyor. Bir vakayla karşılaştığımda arayıp okuldaki hocalarımdan yardım istemek zorunda kalacağımı gibi hissediyorum.
- Hiçbir zaman tamamıyla yeterli olacağımı düşünmüyorum. Mesleki bilgi repertuarı oluşturmaya yönelik öğrenme süreci hep devam edecektir. Zaman içinde eksiklerimi tamamlayarak kapsamlı ve yararlı bir sosyal hizmet uygulama modeline ulaşacağımı düşünüyorum.
- Mevzuat ve yasal yazışmalar hakkında yetersiz görüyorum. Mevzuat adına yıllardır aynı şeyler anlatılmakta bölüm içinde daha çok hocalar hangi alanda uzmansa dersin de içeriği o konuda yoğunlaşmakta (çocuk, kadın, yaşlı vb.)
- Sosyal hizmet alanı çok geniş olduğu için her alana ulaşabilmemiz, her alanda bilgi sahibi olabilmemiz mümkün değil. Bu yüzden her konuda bilgi sahibi olmadan kendimi yeterli görmek uygun olmaz.
- Staj yaptığım yer sosyal hizmetin bel kemiği denecek yer olmasına rağmen danışman tarafından hiç yönlendirilmedik, stajda ne öğrendi isem meslek hayatımda da o çıkacağı için kendimi tam yeterli görmüyorum.
- Staj yerlerinin tek bir alanda olması, bizim her alanda sosyal hizmeti

gözleyemememize neden olmaktadır. Bu yüzden sadece kendi çalıştığım kuruma hakim olmaktan başka bir seçeneğimiz yoktur.

- Teorik ve uygulama süreci birbirinden kopuk oldu. 3 sene eğitim alıp birden uygulamaya koyulmak bana yetersiz geldi. Stajın kısa süreli de olsa 2. sınıftan başlatılması daha uygun olurdu.
- Teori olarak gerekli bilgileri almış olmakla beraber uygulamada eksiklerim olduğunu düşünüyorum yeterli bir düzeye ulaşmak için ise yüksek lisans eğitiminin şart olduğunu düşünüyorum.

Öğrencilerin görüşleri daha çok üç temel temada birleşmektedir. İlk olarak öğrenciler bazı dersler için içeriğin yetersiz olduğunu, benzer konuların farklı tekrar edildiğini düşünmektedir. İkincisi, öğrenciler teori ve pratik arasındaki ilişkinin derslerde kurulmadığını ifade etmekte, uygulama derslerindeki zorluklar da buna eklendiğinde kendilerini yeterli hissedemediklerini belirtmektedirler. Son olarak ise bazı öğrenciler de

yeterliliğin tam anlamıyla mümkün olmayacağını, sürekli bir eğitim anlayışı ve deneyim süreci ile birlikte yeterliliğin daha hissedilebilir bir düzeye ulaşacağı görüşünü paylaşmaktadır.

Öğrencilerin hangi kurumda çalışmayı düşündüğüne ilişkin soruya verdikleri yanıtlar belirgin bir şekilde manidardır. İlk sırada Sağlık Bakanlığı yer almaktadır. Öğrenciler sağlık alanının çalışma koşulları açısından çok daha rahat olduğunu ve iş yükünün görece çok fazla olmadığını sıklıkla ifade etmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ise öğrenciler tarafından sosyal hizmet alanları içerisinde temel kurum olarak görüldüğünden ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada ise öğrenciler akademisyenliği düşündüklerini belirtmiştir. Bu sevindirici bir durumdur çünkü sosyal hizmet akademisyenine ihtiyacın ve olanakların (Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı, artan sosyal hizmet bölümleri gibi) çok fazla olduğu bu günlerde bu tercihin üst sıralarda yer alması önemlidir. Bunu takiben 4. sınıfta geleceği konusunda kararsız öğrencilerin olması şaşırtıcıdır.

Tablo 5. Mezun Olduktan Sonra Çalışmak İstenen Kurum

Çalışmak İstenen Kurum	n	%
Sağlık Bakanlığı	25	30,1
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	16	19,3
Üniversite (Akademisyenlik)	13	15,7
Kararsızım	10	12,0
Adalet Bakanlığı	9	10,8
Özel sektör	3	3,6
Sivil Toplum Örgütleri	2	2,4
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	2	2,4
Henüz düşünmedim	2	2,4
Toplam	83	100

Yazarlar Adalet Bakanlığı'nın tabloda daha yüksek bir oranda çıkacağını tahmin etmekte iken kamu sektörü içerisinde en az tercih edilen kurum olarak çıkmıştır. Oysa denetimli serbestlik, aile mahkemeleri ve çocuk mahkemeleri gibi alanlar düşünüldüğünde Adalet Bakanlığı geniş bir alan sunmaktadır.

Özel sektöre ve sivil toplum örgütleri öğrenciler tarafından son sıralarda yer verilmesi, meslekteki kamuda çalışma algısının bir tezahürüdür.

Öğrencilerin neredeyse yarısı, mesleki yaşamlarında mesleki haz ve doyum istemektedir. Bunu %26 ile akademik yükselme ve %13 ile kamu sektöründe idari yükselme izlemektedir. Bu veriler, öğrencilerin motivasyonunun ve ideallerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Temel konusu insan olan bir meslek için maddi değerlerin geri planda olması sevindiricidir.

Öğrencilerin $\frac{3}{4}$ 'ünden fazlası lisans eğitimlerinin ardından lisansüstü eğitime devam etmeyi planlamaktadır. Bir önceki tabloda da öğrencilerin mesleki planları arasında akademik yükselmenin üst sıralarda olduğu görülmektedir. Bu iki sonuç birbirini desteklemektedir.

Karataş ve diğerlerinin araştırmasını (2002:68), araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının %7,2'si yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Bu araştırmada ise yüksek lisans eğitimini düşünen öğrencilerin oranı %77,1'dir. İki araştırma arasında geçen zaman dilimi düşünüldüğünde, bundan sonraki süreçte lisansüstü eğitime devam eden sosyal hizmet uzmanlarının sayısının artacağı öngörülebilir.

SONUÇ

Odağında insan ve sosyal refah yer alan temel mesleklerden birisi olan

Tablo 6. Mesleki Yaşamda Temel Öncelik

Temel Öncelik	n	%
Mesleki haz ve doyum	37	44,6
Akademik yükselme	20	26
Kamu sektöründe idari yükselme	12	13
Ücret koşullarının yeterli olması	8	9,2
Diğer	6	7,2
Toplam	83	100

Tablo 7. Yüksek Lisans Eğitimi

Yüksek Lisans Eğitim	n	%
Yüksek Lisans eğitimi düşünüyor	64	77,1
Kararsız	12	14,5
Yüksek Lisans eğitimi düşünmüyor	5	6,0
Bu konuyu henüz düşünmedi	2	2,4
Toplam	83	100,0

sosyal hizmetin eğitim düzeyinde niteliğinin artması, sosyal sorunların çözümü noktasında uygulamalar gerçekleştirecek olan sosyal hizmet uzmanlarının yetişmesi açısından büyük bir önem arz etmektedir. Nitelikli bir sosyal hizmet eğitim sisteminin oluşmasında hiç kuşku yok ki tek sorumlu taraf akademisyenler değildir. Katılımcı demokratik bir bakış açısıyla öğrencinin bu sürece katılımının sağlanması amacıyla öğrencilerin görüş ve değerlendirmelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen bu araştırmada, öğrenciler aldıkları eğitimin yeterliliği konusunda oldukça anlamlı geri bildirimler vermiştir. Genel olarak öğrenciler sosyal hizmet eğitimi yeterli görmekteyken, yine de eğitimin gelişmeye açık yanlarının olduğu da aşıkardır. Bununla birlikte öğrenciler öğrencilik sonrasında başlayacakları mesleki yaşamlarına ilişkin önemli ipuçları sunmuştur. Öğrencilerin genel olarak kendilerini mesleki yaşam için hazır hissetmeleri ve bunun da ötesinde lisansüstü eğitimi düşünmeleri olumlu bulunmuştur.

Bu araştırma nihayetinde öğrencilerin gözüyle gerçekleştirilmiştir. Bunun diğer paydaşları akademisyenler ve sosyal hizmet uzmanlarıyla¹ da benzer araştırmaların yapılması nitelikli sosyal hizmet eğitime giden yolda destekleyici olacaktır.

KAYNAKLAR

International Federation of Social Workers, Erişim Adresi: <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work>, Erişim Tarihi: 15.01.2013.

Karataş, K., Demiröz, F. ve İçağasıoğlu Çoban, A. (2002). Sosyal hizmet uzmanlarının Türkiye'deki sosyal hizmet eğitimine ilişkin değerlendirmeleri, *Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma I*. (Yayına Hazırlayanlar: Kasım Karataş ve Sunay İl), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, no: 12.

Neuman, L. (1997). *Social Research Methods*. Third Edition. Allyn and Bacon.

Tufan, A. B. ve Tuncay T. (2004). Social work education in Turkey, Hamburger F., Hirschler S., Günther S., Wöbcke M. (Ed.) *Ausbildung Für Soziale Berufe in Europa*, Band 1, Frankfurt: ISS-Verlag am Main, 171-181.

1 Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu'nun "Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma" çalışmaları kapsamında Kasım Karataş, Filiz Demiröz ve Arzu İçağasıoğlu Çoban tarafından sosyal hizmet uzmanları ile görüşülerek sosyal hizmet eğitimi değerlendirilmiştir. Bununla birlikte 2001 yılında gerçekleşen bu değerlendirme, genelci sosyal hizmet eğitimi kapsamamaktadır.

